

2007 р.

Т.А.Говорушко, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Національний університет харчових технологій

Т.А.Говорушко, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов
Национальный университет пищевых технологий
свиток, малые предприятия, критерий.

T.Hovorushko, Ph.D., National University of Food Technologies

Механізм фінансового забезпечення малого підприємництва у харчовій промисловості України

**Механизм финансового обеспечения малого предпринимательства в
пищевой промышленности Украины**

**The mechanism of financial support for small businesses in the food industry in
Ukraine**

Анотація. Розглянуто проблему фінансового забезпечення малих підприємств. Запропоновано структуру їх фінансового механізму.

Аннотация. Рассмотрена проблема финансового обеспечения малых предприятий. Предложена структура их финансового механизма.

Abstract. The problem of financial support for small businesses. The structure of the financial mechanism.

Ключові слова. Малі підприємства, фінансові ресурси, фінансовий механізм.

Ключевые слова. Малые предприятия, финансовые ресурсы, финансовый механизм.

Keywords. Small businesses, financial resources, financial mechanism.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. На сьогодні проблема фінансового забезпечення підприємницької діяльності фінансовими ресурсами є однією з найгостріших у розвитку малого виробничого підприємництва. Але варто зауважити, що достатня кількість відомих науковців висловили не одну думку і пропозицію щодо її вирішення. Доцільно згадати таких дослідників малого підприємництва, як З.С. Варналій, В.Н. Парсяк, В.К. Збарський¹ та інші. Проте практика є суворою. Так, заходи Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні протягом

останніх років фінансуються лише на 1,8 млн. гривень, що, в свою чергу, негативно впливає і на фінансування відповідних регіональних програм. Рівень податкового навантаження на суб'єкти господарювання в Україні залишається одним із найвищих у світі, обмеженими є власні фінансові ресурси, складним - доступ до банківських кредитів У зв'язку з цим унеможлиблюється комплексне розв'язання проблем у цій сфері, гальмується інноваційна спрямованість розвитку малого підприємництва².

Таким чином складається „зачароване коло”, з якого малим підприємствам досить складно вибратися. Подібна ситуація властива і малим підприємствам харчової промисловості. В таблиці 1 наведено фінансові результати від

¹Див.наприклад: Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики . – 2 вид. випр. і доп. – К.: Знання . 2003 – 303 с.; Збарський В.К. Малі форми господарювання в Україні : теорія, методологія, практика/ Монографія. – К.: НАУ – ДАКККиМ, 2005. – 432 с.; Парсяк В. Н. Малий бізнес у системі корпоративних відносин. – Херсон : ОЛДІ – плюс , 2003 . – 456 с.

²Указ Президента „Про концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності” № 816/2007 від 3.09.2007 р

звичайної діяльності до оподаткування, отримані малими підприємствами з виробництва харчових продуктів за період 2003 – 2005 рр.:

1. Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування малих підприємств харчової промисловості

Роки	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, млн.грн.	Малі підприємства, які одержали прибуток, у % від загальної кількості	Малі підприємства, які одержали збиток, у % від загальної кількості
2003	- 242,5	60,9	39,1
2004	- 167,1	64,3	35,7
2005	- 151,2	66,3	33,7

Джерело: Діяльність малих підприємств в Україні: Стат.збірник/ Державний комітет статистики України, 2005. – 253 с.

Не зважаючи на те, що частка прибуткових підприємств у досліджуваному періоді поступово підвищувалась, збитковість є характерною ознакою їх діяльності. На наш погляд, ситуація, що склалася, вимагає розробки механізму фінансового забезпечення малого підприємництва у харчовій промисловості.

Метою статті є обґрунтування складових механізму фінансового забезпечення малих підприємств з виробництва харчових продуктів. Для досягнення поставленої мети використано ряд наукових методів: порівнянь, рядів динаміки, аналізу і синтезу.

Виклад основного матеріалу. Наукова думка схиляється до того, що категорія фінансового механізму в управлінні процесом фінансового забезпечення є однією з вихідних і найбільш дискусійних. С.В. Онишко¹ вважає, що пов'язано це з тим, що теоретична концепція такого механізму формує основу для вибору напрямків фінансового розвитку, тобто має сферу практичного використання.

¹Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: Монографія. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – С. 134

Якщо спробувати систематизувати визначення фінансового механізму на основі різних джерел і спостережень, то в схематично-теоретизованому вигляді можна виділити наступні підходи (табл. 2), такі як: система, сукупність, складова іншого механізму.

2. Відмінні ознаки визначень фінансового механізму

Вид	Ознака	Структура	Цілі
1	2	3	4
Система	Відносин	Фінансові, фінансово-кредитні відносини	Управління фінансовими відносинами
	Важелів	Організація, планування, стимулювання використання фінансових ресурсів	Вплив на суспільне виробництво
	Управління	Фінансовими відносинами, фінансами, фінансовою діяльністю держави	Задоволення потреб суспільства, максимізація прибутку

	Дії	Фінансових важелів	Організація, планування і стимулювання використання фінансових ресурсів
Сукупність	Фінансових важелів	Фінансові важелі	Вплив на суспільне виробництво
	Форм, методів, інструментів, важелів	Форми, методи використання фондів фінансових ресурсів	Забезпечення розподільчих і перерозподільних відносин
	Економіко-організаційних, правових форм і методів управління	Економічні, організаційні, правові форми, методи управління	Задоволення потреб суспільства
Складова іншого механізму	Господарського	Форми організації суспільного виробництва, господарських зв'язків, форми і методи планування, сукупність важелів і стимулів впливу на виробництво	Управління народним господарством
	Економічного	Сукупність економічних форм і методів	Регулювання економічних процесів і відносин

Якщо згадати про розбіжності, які існують між поняттями „система”, „сукупність”, „складові”, то стане зрозуміло, що від того, яким ми будемо вважати фінансовий механізм, не меншою мірою залежать і підходи до його функціонування. А наведені ракурси потрібно розцінювати як критерії набуття фінансовим механізмом системності.

Отже, фінансовий механізм – це складне фінансове явище, що формується на різних рівнях соціально-економічної організації суспільства. На більш високому рівні фінансовий механізм є системою фінансових відносин, які виникають на стадії формування, розподілу і перерозподілу ВВП з приводу створення, акумуляції і використання фінансових ресурсів.

На менш високому рівні фінансовий механізм є системою нормативно-правових актів, що регулюють фінансові відносини. Як зазначає О. Василик, фінансовий механізм – це, по суті методичні, організаційні і правові положення та заходи, які визначають функціонування фінансів у економіці країни, їх практичне використання для досягнення визначених відповідними програмами

цілей і завдань. Фінансовий механізм можна визначити як комплекс спеціально розроблених і законодавчо закріплених у державі форм і методів створення та використання фінансових ресурсів для забезпечення економічного розвитку та соціальних потреб громадян¹.

¹Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: Монографія. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – С. 145.

Елементами фінансового механізму потрібно визнати фінансові відносини, фінансові важелі, фінансові методи, правове та інформаційно-методичне забезпечення фінансового управління. З нашої точки зору механізм фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва у харчовій промисловості України можна трактувати як сукупність методів, важелів, інструментів і форм прояву, створення і використання і фінансових ресурсів, за допомогою яких забезпечуються процеси ефективного розвитку малих підприємств на інноваційній основі. У рис.1 відображено складові механізму фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва у харчовій промисловості, на основі аналізу якої можна зробити висновок, що якісне функціонування фінансового механізму прямо залежить від державного регулювання підприємництва в частині нормативно-правового забезпечення та методів і інструментів фінансового регулювання.

В розвиток наукових досліджень, що пов'язані з удосконаленням якості структурних складових фінансового механізму звернемо увагу на аспект єдності джерел і методів фінансування і сформулюємо своє бачення на фінансове забезпечення ефективного розвитку малого підприємництва у харчовій промисловості України.

Узагальнення пропозицій різних учених щодо взаємозв'язку розмірів підприємств, їхніх організаційно-правових форм і джерел та методів фінансування дозволяє констатувати, що як правило, для малих виробничих підприємств (малі підприємства харчової промисловості не є винятком) найбільш доступним є використання власних джерел фінансових ресурсів і

такий метод, як самофінансування за рахунок чистого прибутку підприємства, амортизації, що є джерелом відновлення основних фондів підприємства, прихованого фінансування.

Тому, наш погляд, ефективне управління прибутком та амортизаційними відрахуваннями на малому підприємстві з виробництва харчових продуктів є запорукою досягнення ним стратегічних і поточних цілей.

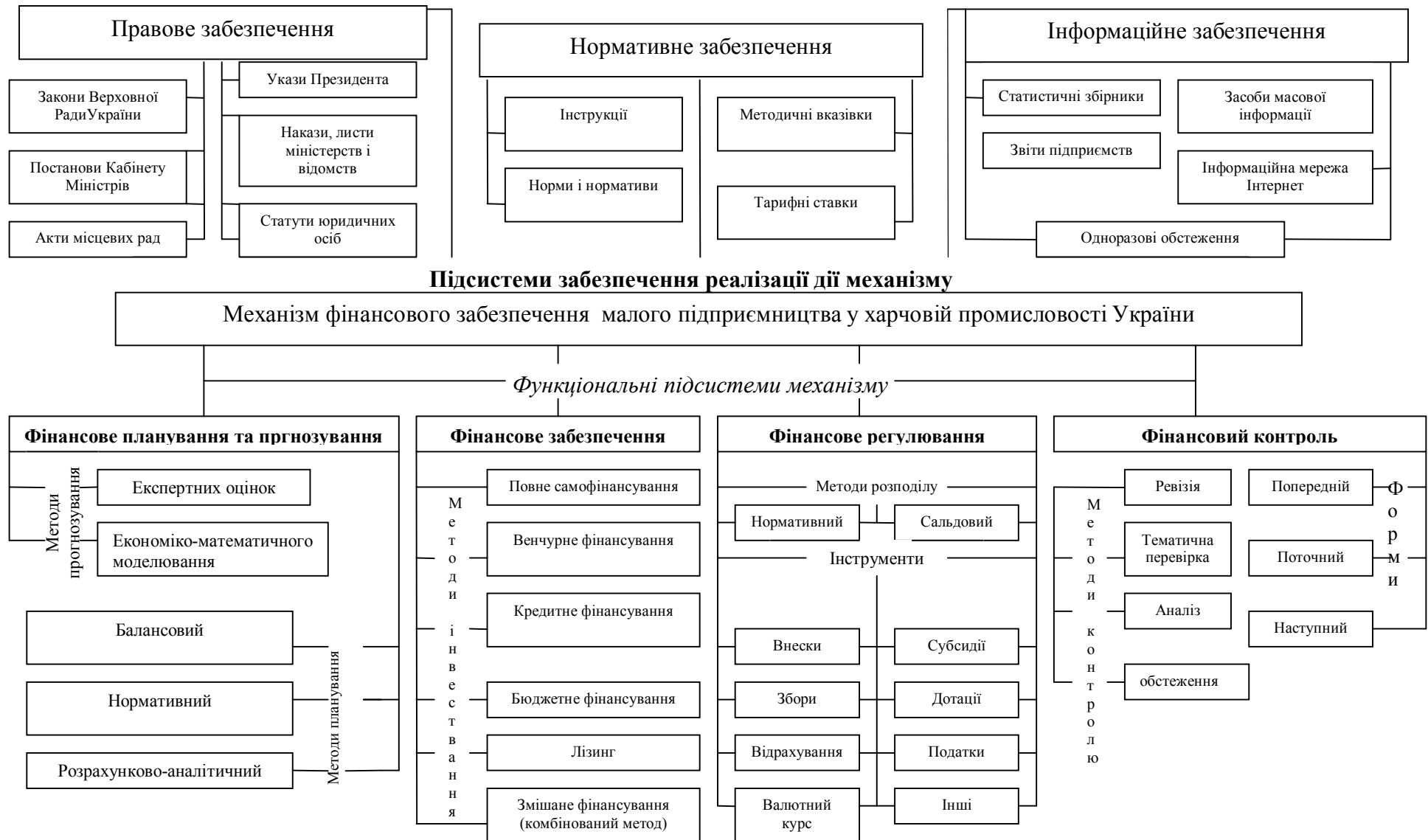

Рис. 1. Складові механізму фінансового забезпечення малого підприємництва в харчовій промисловості

Чистий прибуток підприємства є важливим результативним показником його діяльності і формується під впливом багатьох факторів, які необхідно враховувати та по можливості впливати на їх розвиток у поточній діяльності. Для збільшення розміру чистого прибутку на підприємстві доцільна розробка заходів по збільшенню виручки від реалізації продукції та заходів по скороченню витрат на виробництво та реалізацію продукції.

До заходів, пов'язаних з формуванням доходів та здійсненням витрат на виробництво та реалізацію продукції підприємства, можна віднести:

- оцінку та прогнозування кон'юнктури ринку продукції, що виготовляє підприємство;
- використання сприятливої кон'юнктури даного ринку в окремих його сегментах;
- підвищення рівня ділових зв'язків з партнерами;
- скорочення витрат на виробництво та реалізацію продукції;
- доведення розроблених заходів до відповідальних осіб та контроль за їх виконанням та ін.

Безперечно, серед наведених заходів, пов'язаних з формуванням доходів та здійсненням витрат на виробництво та реалізацію продукції підприємства, найважливіше значення має створення ефективної системи управління витратами.

Створення ефективної системи управління витратами малого підприємства – це важливий багатогранний процес загальної системи управління підприємством. Побудова ефективної системи управління витратами є процесом розроблення і прийняття управлінських рішень за всіма аспектами їх формування й розподілу на підприємстві. При цьому важливо зазначити, що витрати є основною складовою при визначенні такого показника ефективності діяльності підприємства, як прибуток, тому побудову системи управління витратами слід розглядати як комплексну систему управління чинниками, що прямо або опосередковано впливають на розмір прибутку.

В процесі створення ефективної системи управління витратами на підприємстві основна увага керівників повинна приділятися визначенню напрямків зниження витрат. При цьому керівники підприємства повинні зосереджуватися на пошуку і реалізації таких резервів зниження витрат, які пов'язані зі сферою дії факторів, що залежать від діяльності даного підприємства. Пошук таких резервів здійснюється перш за все в розрізі окремих сфер господарської діяльності підприємства.

У складі резервів, пов'язаних з удосконаленням управління підприємством, найбільший ефект у зниженні витрат мають наступні заходи: реорганізація організаційної структури; виділення в складі структурних одиниць підприємства центрів витрат і центрів відповідальності, тобто організація детального обліку витрат за місцями їх виникнення; впровадження на підприємстві системи управлінського обліку витрат в розрізі центрів відповідальності, центрів витрат і окремих груп продукції; автоматизація управлінських процесів; впровадження системи контролінгу.

У складі резервів, пов'язаних з удосконаленням управління виробничими процесами на підприємстві, найбільший ефект у зниженні витрат мають заходи, пов'язані з більш ефективним використанням основних фондів та виробничих потужностей підприємства; раціональним та економним використанням оборотних фондів підприємства; зниженням собівартості продукції підприємства.

Таким чином, з урахуванням виявлених резервів за перерахованими й іншими їх видами обґрунтовується конкретна система заходів, спрямованих на зниження витрат у наступному за звітним періоді і підвищення розміру чистого прибутку підприємства.

На підприємствах для підвищення ефективності управління амортизаційними відрахуваннями розробляється і реалізується амортизаційна політика.

Амортизаційна політика підприємства являє собою складову частину загальної політики формування власних фінансових ресурсів і полягає в

управлінні амортизаційними відрахуваннями від використовуваних власних основних засобів і нематеріальних активів з метою їхнього реінвестування у виробничу діяльність.

Вона є одним із головних важелів впливу на інвестування інноваційного розвитку.

Амортизаційна політика підприємства в значній мірі відбиває амортизаційну політику держави на різних етапах її економічного розвитку. Вона базується на встановлених державою принципах, методах і нормах амортизаційних відрахувань. Аналізуючи процеси відтворення основних фондів в Україні, більшість економістів погоджується з тим, що існуюча амортизаційна політика не сприяє, а, навпаки, протидіє накопиченню інвестиційних ресурсів. Амортизаційні відрахування підприємства використовуються переважно для підтримки поточного фінансового стану.

Разом з тим, кожне підприємство має можливість індивідуалізувати свою амортизаційну політику, з огляду на конкретні умови, що визначають її параметри.

Формування амортизаційної політики підприємства здійснюється за наступними основними етапами.

1. Врахування основних факторів, що визначають передумови формування амортизаційної політики. У складі цих факторів розглядаються:

- обсяг використовуваних операційних основних засобів і нематеріальних активів. Вплив амортизаційної політики підприємства на інтенсивність відновлення операційних необоротних активів і на кінцеві фінансові результати його діяльності зростає пропорційно збільшенню обсягу власних основних засобів і нематеріальних активів;

- методи відображення в обліку реальної вартості використовуваних основних засобів і нематеріальних активів. Переоцінка даних видів операційних активів, що здійснюється на підприємстві, має у сучасних умовах періодичний характер і не повною мірою відбиває зростання цін на них. У зв'язку з цим, амортизаційні відрахування не характеризують повною мірою фактичний знос

цих активів і втрачають своє реноваційне значення. Зниження розміру реального зносу операційних необоротних активів призводить не тільки до зменшення швидкості їх відновлення, але і до формування зайвої фіктивної суми прибутку підприємства, а відповідно вилученню у нього додаткових фінансових ресурсів у вигляді податку на прибуток, що сплачується підприємством;

- реальний термін використання підприємством активів, що амортизуються. Встановлений у процесі розробки норм амортизації середній термін використання окремих видів основних засобів носить знеособлений характер і повинен конкретизуватися на кожному підприємстві з урахуванням особливостей їх використання в операційній діяльності. Це стосується і використовуваних в операційному процесі окремих видів нематеріальних активів, термін служби яких підприємство встановлює самостійно (але не більше 10 років);

- дозволені законодавством методи амортизації. Зарубіжний досвід передбачає велику кількість дозволених до використання методів амортизації необоротних активів, що дозволяє підприємствам формувати альтернативні варіанти амортизаційної політики в широкому діапазоні. Вітчизняне податкове законодавство істотно обмежує використовувані методи амортизації.

- склад і структура використовуваних основних засобів. Методи амортизації, що дозволені до використання в нашій країні, диференціюються в залежності від рухомої та нерухомої (активної і пасивної) частин операційних основних фондів. Відповідну диференціацію визначають і встановлені норми амортизаційних відрахувань;

- темпи інфляції. В умовах високої інфляції постійно знижуються база нарахування амортизації, а відповідно і розміри амортизаційних відрахувань. Крім того, інфляція впливає на реальну вартість накопичених фінансових ресурсів амортизаційного фонду, що негативно позначається на фінансових можливостях збільшення швидкості відновлення операційних необоротних активів;

- інвестиційна активність підприємства. Вибір методів амортизації значною мірою визначається рівнем поточної потреби в інвестиційних ресурсах, готовністю підприємства до реалізації окремих інвестиційних проектів, що забезпечують відновлення операційних необоротних активів.

2. Вибір відповідних методів амортизації. Вибір методу амортизації основних фондів базується на розробці бізнес-плану діяльності підприємства протягом амортизаційного періоду та повинен враховувати такі фактори: темпи зростання обсягів діяльності та її доходності; темпи зростання витрат; зміни в податковій політиці держави або податковому статуті підприємства; необхідність та час виконання фінансових зобов'язань, джерелом покриття яких є чистий прибуток підприємства або проведення капітальних витрат за рахунок прибутку; прогнозований період експлуатації об'єкта амортизації до його ліквідації або продажу, можливу ціну реалізації об'єкта амортизації; потребу в формуванні власних фінансових ресурсів протягом амортизаційного періоду.

Обґрунтування доцільності застосування методу амортизації чи вибору з кількох можливих передбачає проведення такої роботи:

а. Розрахунок розміру амортизаційних відрахувань по роках амортизаційного періоду.

б. Розрахунок обсягу чистого прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства по роках амортизаційного періоду.

в. Розрахунок грошового потоку підприємства по роках амортизаційного періоду, який визначається як сума амортизаційних відрахувань та чистого прибутку підприємства.

г. Визначення теперішньої вартості сукупного грошового потоку, який сформовано протягом амортизаційного періоду з урахуванням фактора дисконту.

Критерієм вибору є максимальне значення теперішньої вартості грошового потоку, тобто виконання вимоги:

$$\sum_{n=1}^k \frac{c\Pi_n + AM_n}{(1+q)^n} \Rightarrow \max, \quad (1)$$

де чП_n – чистий прибуток n -го періоду;

АМ_n – амортизаційні відрахування n -го періоду;

d – дисконт;

k – тривалість амортизаційного періоду.

Наведена методика має використовуватися при оцінці доцільності застосування прискореної амортизації основних фондів в межах, що передбачені діючим законодавством.

З урахуванням обраного методу амортизації підприємство формує систему норм амортизації окремих груп операційних необоротних активів, що характеризують необхідний рівень інтенсивності формування власних фінансових засобів за рахунок цього джерела.

3. Фінансові ресурси, сформовані за рахунок накопичуваних амортизаційних відрахувань мають цільовий характер і повинні спрямовуватися на здійснення капітального ремонту основних засобів, реконструкції, модернізації, технічного переоснащення та інших видів поліпшення основних засобів, придбання нових видів нематеріальних активів (у першу чергу, пов'язаних з інноваційною діяльністю).

Слід зазначити, що розглянуті напрямки спрямування фінансових ресурсів не виключають можливості їх тимчасового використання на інвестиційні цілі в різних формах короткострокових фінансових вкладень. В процесі формування амортизаційної політики повинні бути визначені гарантії цільового використання фінансових ресурсів у формі амортизаційних відрахувань і регламентовані умови фінансових операцій з ними до їх використання в реінвестуванні основного капіталу підприємства.

4. Оцінка ефективності амортизаційної політики. В умовах обмеженого застосування можливих методів амортизації оцінка ефективності амортизаційної політики підприємства базується на порівнянні двох альтернатив: грошовому потоці (суми прибутку й амортизаційних відрахувань) при прямолінійній та при прискореній амортизації окремих активів, що амортизуються (чи всієї їх суми).

Висновки. Виходячи з вищенаведеного обґрунтування напрямків підвищення прибутковості підприємства, а також шляхів реалізації амортизаційної політики, зазначимо, що обґрунтоване впровадження на малих підприємствах харчової промисловості зазначених заходів матиме позитивний ефект на збільшення розміру чистого прибутку підприємства, підвищення ефективності управління амортизаційними відрахуваннями і розширення можливостей малих підприємств харчової промисловості щодо самоокупності і самофінансування.

Анотація

Розглянуто сутність механізму фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва у харчовій промисловості, визначено його складові і обґрунтовано перехід на самофінансування на основі управління прибутком і амортизаційними відрахуваннями, що є запорукою досягнення малими підприємствами з виробництва харчових продуктів поточних і стратегічних цілей.

